

Zoogdieren in de Vogelopvang

In het noordhollandse Bergen werden in 1995 ruim 2100 vogels binnengebracht bij Vogelopvang Damland. Maar niet alleen vogels werden hier liefderijk opgevangen, ook zoogdieren raakten herhaaldelijk in omstandigheden waarin ze zorg nodig hebben. In 1995 kwamen in totaal 132 zoogdieren in het asiel, en wel 108 egels, 2 fretten, 3 konijnen, 3 spitsmuizen, 1 jonge wezel en 15 vleermuizen. Bij de egels zat een albino, die in komkommertijd de landelijke pers haalde. De fretten gingen terug naar hun eigenaar. De spitsmuizen, een myxomatosekonijn en de wezel gingen dood.

Voor wat betreft de vleermuizen doen we steevast een beroep op Joost Verbeek. Hij komt ze altijd ophalen en determineert ze. Zelf doen we ook wel een gok naar de soort, maar onze kennis schiet (nog) te kort. Zo wisten we bijvoorbeeld ook niet welke soort(en) spitsmuizen we aangebracht kregen. Daar moeten we in de toekomst wat aan doen! [Bijvoorbeeld: 'Zoogdieren van West-Europa' aanschaffen bij de VZZ? red.] De vleermuizen zijn meestal erg uitgedroogd,

ze hebben gaten en scheuren in de vleugel huid en zitten onder de parasieten. Via een pipet krijgen ze een mengsel van water en kattevoer uit blik toegediend. Soms eten ze zelf kattevoer of meelwormen.

Joost meldde dat het ging om vijf verschillende soorten vleermuizen: 5 ruige dwergvleermuizen, 6 gewone dwergvleermuizen, 1 meervleermuis, 1 laatvlieger en 1 rosse vleermuis. Eén exemplaar kon niet gedetermineerd worden, omdat hij de Vogelopvang alweer uitvloog voordat hij goed beke-

Foto Lodewijk Boellaard

ken kon worden. Daar was kennelijk weinig mee aan de hand. Dat kan niet gezegd worden van zeven (= de helft van de) andere vleermuizen, die uiteindelijk overleden aan parasieten, ondervoeding en ontstekingen. Alle vijf de ruige dwergvleermuis, een gewone dwergvleermuis en de laatvlieger konden weer gezond worden losgelaten, wat altijd weer een feest is.

Petra Vlaming, Vogelopvang Damland, Nesdijk 20h, 1861 MK Bergen, 072-5898119 (NL).

Vossenonderzoek in Vlaanderen

De verspreiding van de vos *Vulpes vulpes* in Vlaanderen is gedurende het laatste decennium sterk toegenomen, zowel in areaal als in densiteit. Tot op heden zijn er echter geen accurate gegevens voorhanden omtrent de omvang van de vossenpopulatie in Vlaanderen en de evolutie ervan, en omtrent de bestrijdingsintensiteit en resultaten daarvan. Om op deze vragen een antwoord te krijgen startte op 1 november 1995 aan de Universiteit Antwerpen, in samenwerking

met Koen Van Den Berge van het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer te Geraardsbergen, een project aangaande de positie van de vos in het Vlaamse Gewest. Het onderzoek wordt gefinancierd door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en beslaat een periode van vier jaar. De resultaten van het onderzoek zullen ondermeer gebruikt worden om advies te verlenen in verband met de vastlegging van de nieuwe openings- en sluitingsdata van de jacht, die van

kracht worden vanaf 1 juli 1998.

In het project zijn 3 luiken te onderscheiden. Een eerste luik van het onderzoek heeft als doel inzicht te krijgen in de huidige verspreiding van de vos in Vlaanderen, de variatie in densiteit daarbinnen, en in de actuele tendenzen daarbij, en een vergelijking met de situatie vroeger. Hiertoe worden enquêtes verdeeld naar boswachters, natuurwachters en gemeenten en wordt de medewerking gevraagd van natuurverenigingen en jagerij.

In het tweede onderzoeks-luik zullen de oorzaken en gevolgen van de areaalsuitbreiding van de vos geanalyseerd worden door inzicht te verwerven in de populatiedynamiek van de vos. Onderzocht zullen worden: voedsel, terreingebruik, dispersie, voortplanting, sociale organisatie en sterfte. Daarnaast zal de frequentie en ernst van eventuele economische schade, aangericht door vossen bij particulieren, nagegaan worden. Aan de hand van de resultaten zullen voorstellen geformuleerd worden om dergelijke schade te minimaliseren en/of te voorkomen. Een laatste onderzoeks-luik behelst parasitologisch en genetisch onderzoek op een representatieve steekproef vossen verspreid over Vlaanderen.

In 1996 zal het veldwerk zich toespitsen op Limburg en Oost-Vlaanderen. Nadat de

Het is de bedoeling in Vlaanderen jonge vossen te vangen en van oormerken te voorzien. Foto Theo Verstrael

bestaande burchten in kaart zijn gebracht, zullen zoveel mogelijk jonge vossen gemerkt worden. Per provincie zullen

tevens een aantal vossen met zenders uitgerust worden om hun verplaatsingen na te gaan. In dit kader doe ik een oproep naar al diegenen die één of meer vossenburchten weten liggen, om deze lokaties door te geven. Nader de burchten niet dichter dan 30 meter, want bij verstoring worden de jongen zeer snel naar een andere burcht verhuisd. Hoewel dit jaar bij het veldonderzoek de nadruk ligt op Limburg en Oost-Vlaanderen, is informatie over vossenburchten uit de rest van Vlaanderen eveneens welkom.

Alle informatie omtrent vossenburchten kan je sturen naar: *RUCA t.a.v. Muriel Vervaeke, Dept. Biologie - Evolutionaire Biologie, Groenenborgerlaan 171, 2020 Antwerpen, fax: 03/218 04 74. (B).*

Dassenburchten Voerstreek veilig gesteld

Op 18 december 1995 realiseerde Natuurrezervaten vzw haar grootste aankoop ooit. Sinds die dag mag de grootste Vlaamse natuurbehoudsvereniging, samen met haar Nederlandse zusterorganisatie Natuurmonumenten, zich de trotse en zorgzame eigenaar noemen van niet minder dan 160 hectare in de Voerstreek: grote delen van het domein Altembroek, de aangrenzende Schoppemerheide en de vallei van de Noorbeek.

De Voerstreek mag haar bekendheid in Vlaanderen grotendeels te danken hebben aan de taalkwestie en het daaraan gekoppelde politieke spel, maar gelukkig beginnen steeds meer Vlamingen en Nederlanders deze rustige, haast pastorale streek ook om andere redenen te ontdekken. De Voerstreek bezit flink wat cultuurhistorische eigenaardigheden, een bijzonder boeiende geologie en een natuur- en landschapsrijkdom die in Vlaanderen zijn

Domein Altembroek. Foto Rik Palmans

evenknie niet kent. Hier wordt het landschap nog aaneengereggen door hagen, houtkanten, holle wegen, graften en bomenrijen, welke in andere streken in Vlaanderen ontbreken.

Het Voerense landschap is zeer gevarieerd, wat zijn weerklank vindt in het dierenleven. Zo vinden we hier de das; bijvoorbeeld in het dal van de Berwijn (Moelingen), op de Martelberg (Sint-Martens-Voeren), in het Vrouwenbos (Sint-Pieters-Voeren) en op enkele plaatsen in 's-Gr-

venvoeren. Naast de das treffen we nog enkele andere zoogdieren aan, zoals bunzing, hermelijn, wezel, steenmarter, vos en wild zwijn.

Duiten voor dassen

De aankoop van dit natuurreserveaat heeft natuurlijk veel geld gekost. Wil Natuurreserveaten Altembroek financieren uit de gewone middelen dan blijven er voor andere aankoopprojecten in Vlaanderen nog nauwelijks middelen over. Dat kan uiteraard niet de bedoeling zijn, en daarom heeft Natuurreserveaten voor de financiering van een project als Altembroek dringend extra geld nodig. *U kan uw gift storten op rekeningnummer 437-1028100-35 met vermelding 'Altembroek'*. Voor giften vanaf BF 1.000 (f 50) ontvangt u een fiscaal attest. Nederlandse symphatisanten kunnen hun gift storten op gironummer 345320 ten name van Vereniging Natuurmonumenten,

's-Graveland, met dezelfde vermelding.

Johan Vandewalle, Natuurreservaten v.z.w.

Rectificatie

In het thema-nummer Rode Lijsten, Zoogdier 6(3), 1995, werd op blz 23 gesteld dat in Vlaanderen sinds mei 1995 de aanleg en het onderhoud van lineaire landschapselementen gesubsidieerd werden. Dit was iets te voorbarig. Het subsidie-reglement had normaal gesproken op de laatste vergadering van de ontslagnemende Vlaamse Regering goedgekeurd moeten worden. Dit is helaas niet gebeurd. Ook de nieuwe Vlaamse Regering, die sinds juni 1995 zetelt, heeft het ontwerp-reglement nog niet besproken. Diverse gemeenten en provincies hebben echter wel een subsidiereglement voor de onderhoud van kleine landschapselementen. Ook de Vlaamse Landsmaatschappij, de pararegionale maatschappij

die verantwoordelijk is voor de landinrichting en de ruilverkaveling, hanteert dergelijke subsidies om binnen ruilverkavelingen de aanleg en het onderhoud van kleine natuurelementen te bevorderen.

Johan Vandewalle, Natuurreservaten v.z.w.

Lutra

In de komende aflevering van Lutra (alweer de 39ste jaargang) staat een artikel over radio-telemetrisch gevolgde otters in Oostenrijk en een lijst van strandingen en waarnemingen van walvisachtigen langs de Belgische kust. Het grootste deel van het nummer wordt echter in beslag genomen door een met foto's verlichtigd verhaal over de lotgevallen van de dassen, die in de afgelopen jaren werden uitgezet in Overijssel en Friesland. Zeer de moeite waard, deze aflevering!

De 'engelenvaart' van een vrouwtjes-das

Afgelopen jaren hebben er herintroductions van dassen plaatsgevonden bij Ommen (Overijssel) en Oldeberkoop (ZO-Friesland). De introductions verliepen niet vlekkeloos: een deel van de dieren verongelukte na korte of langere tijd. Dat het verkeer een aantal slachtoffers zou maken kon worden verwacht: globaal laat jaarlijks zo'n 15% van de dassen het leven door het verkeer (Broekhuizen & Derckx, 1996). Onverwacht was echter dat van de 21 verongelukte uitgezette dassen er 29% (6) verdronk (Mulder 1995), terwijl dat percentage bij de 'normale' dassen op ca. 3% lag (Muskens & Broekhuizen, 1993). Dit grote verschil moet waarschijnlijk vooral worden toegeschreven aan het feit dat de uitgezette dassen allen waren voorzien van een zendertje, waardoor ze ook na verdrinking konden worden opgespoord. Gewoon-

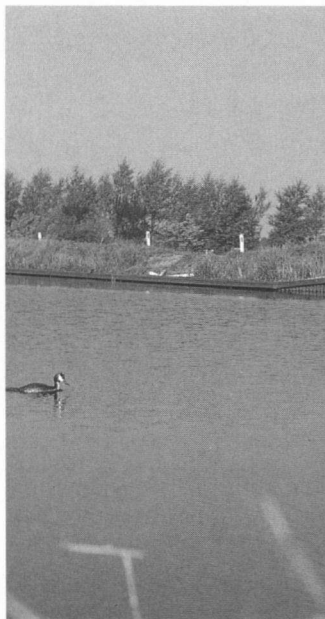
lijk zal de vindkans van verdronken dassen een heel stuk lager liggen.

Dassen verdrinken niet omdat ze niet goed zouden kunnen zwemmen. Integendeel. Het probleem zit hem in de verticale oeverbeschoeiingen, waarvan menige waterloop in onze lage landen is voorzien. Deze beschoeiingen, van hout, beton of staal, vaak boven het

water nog voorzien van een stevigheidsbalk, maken kanalen en vaarten tot voor dassen volstrekt onneembare hindernissen. Bij wegen zien de dassen nog wel eens kans tussen het verkeer door veilig de overkant te bereiken; dat laatste is bij zo beschoeide kanalen niet eens mogelijk.

Wat de zaak zo mogelijk nog ernstiger maakt, is het feit dat het voornamelijk volgroeide vrouwelijke dassen zijn die neiging hebben het bewoonde dassenareaal te verlaten en daarbij verdrinken (Muskens & Broekhuizen, op. cit.).

Op 21 april j.l. werd een verdronken das waargenomen in de Engelenvaart ten zuiden van Heerenveen. Nader onderzoek leerde dat het ook nu weer een wijfje was. Geschat naar de slijtage van het gebit zou ze zo'n jaar of drie oud kunnen zijn geweest. Aangezien de plaats van onheil slechts 15 km ten

westen van de uitzetlokaties bij Oldeberkoop ligt, was het mogelijk dat het één van de uitgezette vrouwtjes betrof. Dat bleek niet het geval te zijn: zowel het tatoeage-merk als de bij die dieren ingebrachte transponder misten. Mogelijk betrof het dus een dier uit de bossen bij Oranjewoud ten zuidoosten van Heerenveen, of uit de Vegelinbossen ten noorden van St. Nicolaasga, die ca. 10 km meer naar het westen liggen. In deze boscomplexen leven maar enkele dassen, maar beide gebieden worden beschouwd als belangrijke 'stepping stones' tussen de dassenpopulaties van Gaasterland en die in de staatsboswachterijen in Midden-Drenthe. De uitzettingen bij Oldeberkoop waren juist bedoeld om de volgende schakel in de verbindingketen te vormen. Een ambitieus plan, gezien ook het feit dat tussen St. Nicolaasga en de boswachterijen bij Grollo-Schoonlo in Drenthe drie autosnelwegen lopen: de A50 tussen Lemmer en Joure, de A32 tussen Wolvega en Heerenveen en de A28 tussen Beilen en Assen. In de A32 zijn of worden verschillende voorzieningen voor de passage van

Van links naar rechts: de lage beschoeiing van de Engelenvaart bij Heerenveen is al genoeg om een das te laten verdrinken; dier-vriendelijke steenstort-oever van de Borne bij Veenhoop; nieuwe, onbegrijpelijke beschoeiing van de Hooivaart bij het natuurontwikkelingsgebied De Deelen. Foto's Sim Broekhuizen

o.a. dassen getroffen. Een noodzakelijke volgende stap is het weghalen van de verticale beschoeiingen uit de diverse vaarten in het gebied, wil de beoogde verbinding ooit werkelijkheid worden. Dat geldt ook voor de Engelenvaart, wil die niet voor elke passerende das een 'engelenvaart' betekenen.

Dat er ook in Friesland wel wat aan het probleem van de verticale beschoeiing gedaan wordt, is bijvoorbeeld te zien langs het riviertje de Boorne, ten oosten van Akkrum. Ten oosten van Oldeboorn en ten noorden van het bekende natuurreservaat De Deelen, is over een behoorlijke lengte de oever thans voorzien van een beschoeiing van stortsteen. Die

is vanuit het water makkelijk te beklimmen, en zeker niet alleen door dassen. Merkwaardig is dan echter, dat men aan de zuidkant van De Deelen de daar lopende Hooivaart van een nieuwe verticale hardhouten beschoeiing heeft voorzien, waar geen enkel beest tegenop kan klimmen. En dat terwijl De Deelen juist gerenoveerd wordt als potentieel otter-biotop en er aan de andere kant van die Hooivaart natuurbouw wordt gepleegd. Vriendelijk gezegd, is daar bij de vernieuwing van de beschoeiing een kans gemist. Zoogdierbescherming vraagt soms engelengeduld!

Sim Broekhuizen, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Postbus 23, 6700 AA Wageningen, telefoon 026-3546800 (NL).

Literatuur

- Broekhuizen, S. & H. Derckx, 1996. *Unterdurchlässe für Dachse und ihre Effektivität. Zeitschrift für Jagdwissenschaft* 42(2): (in druk).
- Mulder, J.L., 1995. Herintroductie van dassen in Overijssel en Friesland: 1-44. Rapport 186 IBN, Wageningen.
- Muskens, G.J.D.M. & S. Broekhuizen, 1993. Migratie bij Nederlandse dassen *Meles meles* (L., 1758): 1-33. Rapport 003 IBN, Wageningen.